

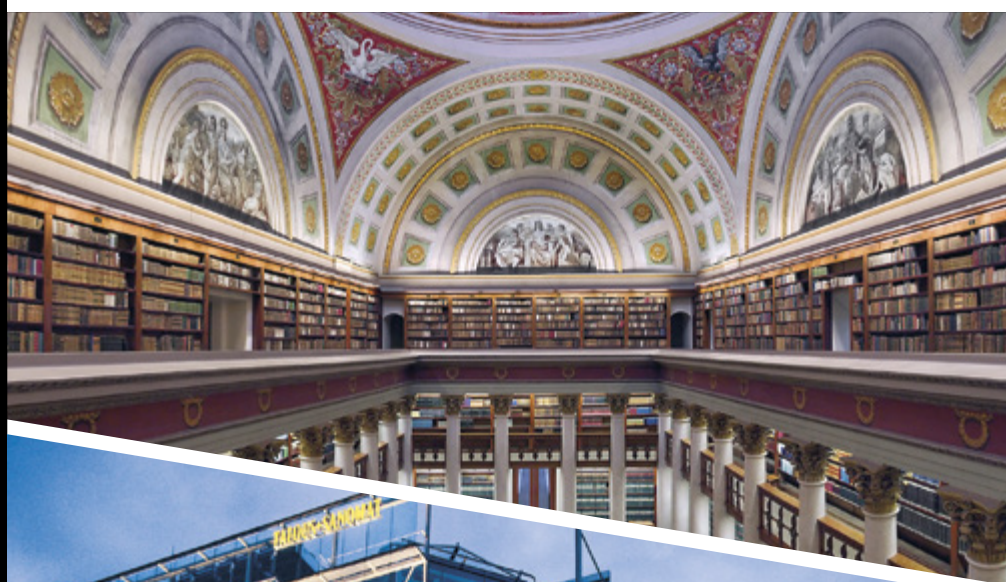
Martti Häikiö

## KUNSKAPENS METROPOL

Forskning,  
undervisning  
och media  
1945–2010

6 | Helsingfors stads  
historia efter 1945

MINERVA





# KUNSKAPENS METROPOL



Martti Häikiö

# KUNSKAPENS METROPOL

Forskning, undervisning och media 1945–2010

6 | Helsingfors stads historia  
efter 1945

© Martti Häikiö, Helsingfors stad och Minerva Kustannus, 2023  
Minerva Kustannus är en del av Werner Söderström Osakeyhtiö.

Översättning: Ulrika Enckell (s. 13–386) och Magnus Gräsbeck (s. 386–571)  
Bildredaktion: Martti Häikiö, Essi Ylitalo och Tytti Varmavuo-Häikiö  
Ombrytning: Taittopalvelu Ylivetö Oy  
Bildreproduktion: Keski-Suomen Sivu Oy  
Register: Hannemaria Honkanen

ISBN 978-952-375-081-4  
Tryckt i Livonia Print, Riga, 2023

# Innehåll

<b>Till läsaren</b>	<b>13</b>
<b>Inledning: Upplysningens, underhållningens och virtualiseringens årtionden</b>	<b>14</b>
<b>Helsingfors, huvudstadsregion, metropol</b>	<b>14</b>
<b>Bildningsliv och informationssamhälle</b>	<b>16</b>
<b>Tre vändpunkter</b>	<b>20</b>
<b>Kultur, språk, ideologi</b>	<b>22</b>

## Del I

### KULTURSTRIDENS, UPPLYSNINGENS OCH RESTAURATIONENS TID 1944–1963

<b>Den efterkrigstida kulturstriden</b>	<b>27</b>
<b>Raoul Palmgren och kommunistpressens attack</b>	<b>27</b>
Riktningen ändras på Folkskolegatan: Vapaa sana (Det fria ordet)	29
Brytningen mellan Palmgren och Äikiä	31
Tidningen Kansan Uutiset kommer till	33
<b>Universitetets rektor Rolf Nevanlinna avskedas och blir utnämnd till medlem av Finlands Akademi</b>	<b>35</b>
Paasikivi utövar påtryckning, Nevanlinna avgår	35
Leo Sarios ”kulturhistoriska beslut”: Finlands Akademi grundas	36
Paasikivi utnämner Nevanlinna till ledamot i Akademin	38
<b>Chefen för skolstyrelsen L. Arvi P. Poijärvi avskedas</b>	<b>40</b>
Läroverkstvistens går i arv	40
Pojärvis idévärld	42
<b>Tyska skolan på Malmgatan stängs</b>	<b>44</b>
Pojärvi avskedas	46
Yrjö Ruutu och strävan mot en enhetsskola	49
Överläraren Poijärvis fortsatta aktiviteter	51

<b>Rensningen inom läromedel, bibliotek och bokhandlar</b>	<b>53</b>
En kommitté granskar läroböckerna men ändrar just inte deras innehåll	54
Förrådet på Sofiegatan 4. Rensningen av bibliotek och bokhandlar	56
<b>Avskedandet av Rundradions chefdirektör J. V. Vakio och programmets politik</b>	<b>58</b>
Klassmedveten programverksamhet, kontrollerad nyhetsförmedling	61
Helsingforsbornas önskeprogram skilde sig från det övriga Finlands favoriter	63

<b>Kontinuitetens styrka</b>	<b>65</b>
<b>Skolorna i Helsingfors efter kriget</b>	<b>65</b>
Bildningsidealism, folkvälde, fostran	65
Helsingfors folkskolenät skapas	66
Yrkesskolorna i läroverkens skugga (EY)	67
<b>Specialyrkesskolor i Helsingfors 1945–1946</b>	<b>68</b>
Skolan i Brunakärr och annan specialundervisning (EY)	68
<b>Studentskrivningarna blir mindre Helsingforscentrerade</b>	<b>71</b>
1948 års studentskrivningar och förändringar i realprovet (EY)	73
De nyaste vetenskapsrönen inom biologi och fysik i studentexamensfrågorna	74
Historieuppfattningen förändras 1963	74
Krigen i Finland i grundskolans läroböcker 1984	77
Studentuppsatsernas stil förändras på 1980-talet	78
<b>”Vishetens och skönhetens väktare” i biblioteken: Helle Kannila, Uno Saarnio och Sven Hirn</b>	<b>79</b>
Helle Kannila och kampen för upplysning och mot underhållning	79
Uno Saarnios studiecirkel	82
Vilka böcker lånades i Berghälls bibliotek 1952?	83

Den nya vågen av självcensur i början av 1970-talet .....	85	Statens forskningsinstitut och ministerierna som styrde dem .....	123
Sven Hirn och huvudbiblioteket i Böle .....	88	Statens teknologiska forskningscentral VTT blir allt viktigare .....	128
Konsumtionsökningen för med sig annonsmarknad och märkesprylar .....	89	Pekka Jauho flyttar över från Tekniska högskolan till VTT .....	129
<b>Eljas Erkkö och Helsingin Sanomat, dagstidningen som blev Finlands största .....</b>	<b>92</b>	<b>Det privata Helsingfors: stiftelser och privatskolor .....</b>	<b>131</b>
Huvudstadspressens strukturomvandling .....	92	L. A. Puntila och Jahnssons stiftelse .....	131
Från ideologiskt partiorgan till amerikanskt affärsföretag .....	94	Helsingin suomalainen yhteislyseo .....	134
Helsingin Sanomat blir den största arbetartidningen .....	95	Samskolan och den praktiska mellanskolan i Norra Haga .....	135
Eljas Erkkös stora inflytande .....	97	Östra Helsingfors får sitt första läroverk år 1954 (EY) .....	138
<b>Framstegs- och vetenskapstrons guldålder .....</b>	<b>98</b>	Privatskolorna i Helsingfors har gått i bränschen för olika reformer .....	139
<b>Edwin Linkomies på gränsen mellan gammal och ny vetenskapspolitik .....</b>	<b>98</b>	Från jordbruksskola till förortsskolor – förändringar i läroinnehållet .....	140
Helsingfors position som centrum för forskningen står på spel: Myrbergkommittén och Vilkunakommittén .....	98		
Från "att stöda vetenskap" till en statsstyrd vetenskapspolitik .....	100		
Läkarvetenskapen riktar blickarna mot USA .....	103		
Guldåldern för student- och forskarutbytet mellan Finland och USA (EY) .....	104		
Grundandet av Finlands Cancerregister, en vändpunkt inom cancerforskningen (EY) .....	106		
På 1980-talet lyckades man stävja bröstcancerdödligheten .....	108		
Sigrid Jusélius stiftelse stöder internationell medicinsk forskning .....	111		
<b>Erkki Laurila och teknologipolitikens uppkomst på 1960-talet .....</b>	<b>113</b>		
Erkki Laurila och atomålderns inträde i Finland .....	117		
Väderprognoserna börjar i tv och undersökningen av radioaktivt nedfall inleds .....	119		
Ingenjörerna importerar televisionen till Helsingfors 1955 (EY) .....	121		
		<b>DEL II</b>	
		<b>CENTRALISERINGENS, POLITIKENS OCH UNDERHÅLLNINGENS TID 1964–1983</b>	
		<b>Regional- och vetenskapspolitiken gör slut på Helsingfors universitets ledarställning .....</b>	<b>148</b>
		<b>President Kekkonen avskaffar Finlands Akademi .....</b>	<b>148</b>
		Universitetets, centralförvaltningens och vetenskapens historia .....	148
		President Kekkonen om akademiker Ravila: "Vad betyder vetenskap för honom? Och Akademin?" .....	151
		Från nödvändighet till dygd: statens vetenskapsbyrå övertar namnet Finlands Akademi .....	154
		De nya akademikerna .....	156
		<b>Jaakko Numminens regionala forskningspolitik .....</b>	<b>156</b>
		De regionala universiteten grundas .....	158



Helsingfors universitet vs. undervisningsministeriet och dess nya vetenskapsbyrå.....	163	<b>Yrkesskolan Vallilan ammattikoulu.....</b>	<b>214</b>
Jaakko Numminens linje: utbildning och centrali- sering.....	166	Huvudstadsregionen övergår till grundskola 1977 .....	217
Högskolerådet blir en parlamentarisk delegation 1972 .....	171	<b>Förväntningarna på enhet och verkligheten i Helsingfors.....</b>	<b>221</b>
<b>Motståndet mot professorernas makt .....</b>	<b>173</b>	Kampen om de ersättande skolorna fortsätter .....	221
1966 års vändpunkt har både över- och underskat- tats .....	173	GRLP-70. "Så var det slut med de innovativa läroplanerna i Finlands kommuner" .....	222
En man, en röst-radikalismen ger upphov till Professorsförbundet och Universitetsrektorens råd.....	176	Nivåkurserna avskaffas .....	226
Nya organisationer .....	181	Yrjö Larmolas och Jouko Kaurannes linje .....	228
<i>Vetenskapspolitiska organisationer</i> .....	182	Touko Voutilainen och experimentella Yhtenäiskoulu.....	232
Taistoismen – ny eller gammal radikalism? ...	183	Jyrki Lohi, försvararen av stadens skolor .....	233
Imperialismens och ytterhögerens svarta bok .....	184	Ersättande skolor och en justering av skolplanen 1980 .....	235
<b>Framstegsmän inom juridik och sociologi.....</b>	<b>186</b>	Apollon yhteiskoulu från Tölö till Malmgård.....	238
Demokratiska jurister .....	186	"De små kvartersgymnasiernas" försvarsstrid .....	239
Thomas Wilhelmsson, Kaarlo Tuori och den sociala juridiken .....	187	<b>De experimentella skolorna i Tölö .....</b>	<b>243</b>
Sociologin som frigörelselära .....	189	Efterkrigsåren i Töölön yhteiskoulu .....	243
Alkoholforskarna Kettil Bruun och Klaus Mäkelä agerar vetenskapspolitiker.....	192	Yrjö Penttinen förnyar modersmålsundervisningen.....	245
Politiska storprojekt inom samhällsvetenskapen: Tandem och Deta.....	194	Förhållandet mellan elever och lärare förändrades till en följd av 1960-talets experiment, diskussioner, självstyre och radikalism .....	246
"Att varaktigt höja livsnivån", vetenskapens och politikens program.....	196	Inkeri Simola introducerar ett nytt kvinnoideal i Helsingin Tyttönormaalilyseo (EY).....	248
Partiernas och näringslivets vetenskapspolitik .....	199	Laurin Zilliacus – små klasser, inga läxor, självständiga elever.....	249
Vetenskapspolitisk diskussion i tre skeden .....	201	<b>Bestämmanderätten glider över till skolorna.....</b>	<b>253</b>
<b>Grundskolan möter motstånd i Helsingfors 1977</b>	<b>203</b>	Förändringen i tidsandan .....	253
<b>Läroplikten och enhetsskolans ideal .....</b>	<b>203</b>	Den skolvisa läroplanen i Helsingfors 1985 och 1987 .....	254
"Den största reformen sedan folkskolan grundades" .....	203	De finsk- och svenskspråkiga elevernas språkval i grundskolan i Helsingfors samt de mål staten ställt upp 1985 (%) .....	254
Helsingfors försöker komma undan, Oittinen trycker på och läroböckerna socialiseras.....	208	Från stats- och kommuncentrerade stora system till en mer decentraliserad styrning ...	257
Folkskoleanställda för, läroverksanställda emot .....	212		
Gränserna för skoldistriktet.....	213		
"Striden fördes kvarter för kvarter" .....	213		

Hur och varför frångick man nu principen om hårt centraliserad statsstyrning i fråga om skolorna? .....258

#### **Yrkesutbildningen och dimensioneringens**

**problem ..... 260**

Mellanstadierformen .....260

Att förutse arbetskraftsstrukturen .....260

#### **Förläggare, bokhandlare,**

#### **bibliotek, museer**

**264**

**Värden och makt i WSOY och Otava.....264**

En hundraårig kartell .....264

Första akten i WSOY:s maktkamp:

släkternas kamp om makten ..... 265

Andra akten i WSOY:s maktkamp:

målsättningen är att bli en

lönsam mediekoncern..... 267

Vinnaren i maktkampen: Sanoma Oy.....268

Slakten Reenpää skapar

kontinuitet i Otava ..... 270

#### **De två stora bokhandlarnas**

**kartell bryts..... 273**

Bokbranschens kartell bryts 1971 .....273

Akademen som mötesplats.....273

Bokhandlarnas ställning försvagas

och de ersätts av stormarknader

och internet..... 276

”Intellektuella intressen gick neråt,

ytlighet uppåt.” De antikvariska

bokhandlarnas försäljning började

minska år 1984 ..... 279

#### **Underhållning och vardag blir viktiga**

**värden för museer och bibliotek.....280**

Stadsbibliotekets metamorfos från

upplysningssoas till fritidscentrum ..... 280

”Inga paket, däremot information och

innehåll.” Biblioteket tar sina första steg

på digitaliseringens väg.....281

Från fornminnesnämnd

till stadsmuseum .....283

Helsingforsbornas vardag blev

fr.o.m. 1970-talet en museitrend .....285

#### **Idéella utgångspunkter och**

#### **upplysning försvinner ur media**

**289**

#### **Helsingfors ställning försvagas efter**

**att tv-kanalen MTV inför nyheter 1981 .....289**

Sensationspress, radikalism och ny

teknologi driver till förändring ..... 289

Rundradions reform på 1960-talet.....289

Helsingfors eller Peyton Place..... 293

Centerpartiets ledarstrid avgör

ödet för MTV:s nyheter 1981 .....294

”Nyheter från hela Finland, inte

bara från huvudstaden” .....296

#### **Uusi Suomi faller och**

**Hufvudstadsbladet överlever.....298**

En kontrovers med president Koivisto

försvagar Rundradions ställning ..... 298

Tuko, Kansallispankki och Pohjola tar

över Uusi Suomi .....299

Uusi Suomi isolerar sig ideellt ..... 302

Per-Erik Lönnfors och saneringen av

Hufvudstadsbladet i början av 1970-talet .....303

Kvällstidningarna Nya Pressen och

Iltaset faller .....305

Jan-Magnus Jansson, huvudstaden och

det svenska språkets ställning ..... 306

Uusi Suomi åter upp sitt kapital,

Hufvudstadsbladet sparar och investerar ..... 309

Den förlustbringande tidningen

Uusi Suomi får konstgjord andning ..... 312

#### **Försvann ideologin från tidningarna**

**redan år 1989? .....315**

Kauppalheitis framgång.....315

Från idé till vardag – upplagorna sjunker..... 317

”Hela vänsterpressen är anemisk” ..... 318

### **DEL III**

### **MARKNADENS OCH DEN DIGITALA REVOLUTIONENS TID 1984–2001**

#### **Den tredje industriella revolutionen: digitalisering**

**323**

<b>D + D eller konkurrensen öppnas</b>	
<b>för elektronisk informationsförmedling .....</b>	<b>323</b>
Integrerade kretsar, datanät och	
internet omvälvande behandlingen av data.....	323
Digitalisering och avreglering –	
hur Helsingfors blev en föregångare .....	324
Den tredje kanalen bryter	
Rundradions monopol .....	329
<b>Informationsförmedlingen lösgör</b>	
<b>sig från huvudstaden – och återvänder</b>	
<b>till Helsingfors.....</b>	<b>330</b>
Steget bort från en huvudstadscentrerad	
nyhetsförmedling 1989–1991.....	330
Televisionen blir oavhängig av	
tv-apparaten, internet tar över .....	331
Radio City och lokalradiostationernas	
expansion .....	333
<b>Nokia-fenomenet och andra privata</b>	
<b>forskningsfinansiärer .....</b>	<b>337</b>
Tekes och Teknologi-Finlands	
födelsedag 1983 .....	337
Vändpunkter i Finlands	
internationella teknologisamarbete.....	339
Tekes program och klustrar 1992–2010.....	339
Nokia som forskningsfinansiär .....	341
Nobelista A. I. Virtanen laboratorium .....	345
<b>Heureka och vetenskapens nya</b>	
<b>informationskanaler.....</b>	<b>346</b>
Från utställningen Fysik 82 till Heureka.....	346
Tidskrifterna Tiede 2000 och	
Tähdet ja avaruus.....	348
Agricola och annan vetenskap på nätet.....	349
<b>Helsingfors stads information</b>	
<b>i digital realtid .....</b>	<b>350</b>
Helsingfors stad informerar –	
Helsingfors-Info .....	350
Den digitala revolutionen i stadens	
informationsverksamhet 1995.....	352
Vilka media följer Helsingforsborna? .....	354
<b>Utvärdering och skolvisa läroplaner</b>	<b>356</b>
<b>Makten i utbildningsfrågor övergår</b>	
<b>till Helsingfors stad.....</b>	<b>356</b>
Valfrihetens framfart,	
grundskoletänkets reträtt.....	356
Kursbundna gymnasier och årskurslöshet....	360
Fördelning av studentexamen och	
ett ämnesspecifikt realprov 1994 .....	362
Slut med förhandscensuren av läroböcker ....	364
<b>Teater, sport och vuxenundervisning.....</b>	<b>365</b>
Martti Ruutu, Armas Paavola och	
Kallion ilmaisutaidon lukio (EY) .....	365
Läraryrket blir pedagogik.....	368
Rainer Pelkonen och Mäkelänrinteen	
urheilulukio .....	369
Vuxengymnasierna i Helsingfors.....	370
<b>Huvudstadsborna får rätt att välja skola.....</b>	<b>371</b>
Direktionerna väljer betoning och lärare.....	371
Skolvisa läroplaner .....	372
Aleksis Kiven koulu och Mäkelänrinteen	
koulu hotas av nedläggning .....	374
<b>Valfrihet eller jämlikhet? .....</b>	<b>377</b>
Föräldrarna får rätt att välja skola, men	
klarar de av det? .....	377
Valfrihet och bedömning ställs	
emot jämlikhet.....	378
”Förträfflighetens, effektivitetens	
och resultatnriktningens diskurs”.....	382
Depressionens verkningar och	
jämlikhet inom datatekniken.....	384
<b>Helsingin lyseo omvandlas till</b>	
<b>Ressun IB-lukio .....</b>	<b>385</b>
Antero Penttilä och experimenten	
som räddade Ressu.....	385
Ari Huovinens tid vid Ressu.....	386
International Baccalaureate och	
excellence-tänkandet .....	387
Mångfalden av skolor, språk och	
religioner i Helsingfors .....	390
<b>Gymnasiet Vuosaaren lukio</b>	
<b>och rankinglistorna .....</b>	<b>390</b>
Jyrki Lohi och sammanslagningen av	
Tehtaanpuiston koulu och Vuosaaren koulu.....	390
Tvister om hur rankinglistorna	
över skolorna skulle tolkas.....	394

Främjande av stora gymnasier, naturvetenskapsgymnasiet <i>Luonontiedelukio</i> .....	397
Skolvärlden i Helsingfors i siffror 2009.....	399
<i>Elever och studerande vid olika slags utbildning i Helsingfors 2006</i> .....	399

## Yrkehögskolor, yrkesutbildning och nya universitet 401

### Yrkesläroanstalterna kommunaliseras 1994.....401

Beslutanderätten överförs till kommunerna och centraliseras .....	401
Nätverk av yrkesläroanstalter .....	401

### Statliga tekniska läroanstalten Valtion tekniiikan oppilaitos inlemmas i en yrkehögskola (EY)..... 404

Yrkehögskolornas annorlunda tillkomst.....	404
De traditionella ingenjörläroanstalterna EVTOL och HTOL.....	406
Försöken med yrkehögskolor inleds: borde undervisningen i teknik vara enkel- eller mångdisciplinär?.....	408
Pertti Törmälä och kritiken mot yrkehögskolorna.....	410

### De mångvetenskapliga yrkehögskolorna blev ordinarie omkring år 2000 .....411

Ny institution söker sin plats.....	411
Metropolia – yrkehögskolan som ska främja metropolregionens konkurrenskraft.....	413
Läroavtalsutbildningen.....	415

### Sammanslagning av högskolor: konst, försvar, biovetenskaper..... 415

Sibelius-Akademien + Teaterhögskolan + Bildkonstakademien = Konstuniversitetet.....	415
Försvarshögskolan.....	417
Vik – från lantbruksfångelse till biocenter ....	418

### Utbildning vid företag (EY) .....419

Jollasinstitutet – yrkesundervisning inom S-gruppen sedan år 1949.....	419
Storföretagens traineeprogram – en karriärstege för högutbildade .....	420

Från preparandkurser vid universitet till coachingprogram för chefer.....	421
<b>Yrkesinriktad vuxenutbildning, personalutbildning, fritt bildningsarbete (EY).....</b>	<b>423</b>
Från fritt bildningsarbete till vuxenutbildningscentra .....	423
Etoset kring livslångt lärande .....	424
Helsingfors stads finska arbetarinstitut.....	426
AEL och Amiedu.....	429
Helsingforsbornas utbildningsnivå.....	433

## Del IV OFÖRÄNDERLIGA VÄRDERINGAR INOM BILDNINGEN 2002–2014

### Facklitteraturförfattarna och biblioteks nätverken 437

#### Facklitteraturen ökar i omfång ..... 437

Fack-Finlandiapriset, Wareljuspriset .....	437
Facklitteraturförfattarna organiserar sig.....	437
Facklitteraturen uppdelas i olika genrer: .....	439

#### Bibliotekets förändrade roll från folkbildare till knutpunkt i ett öppet informationsnät ..... 440

Facklitteraturens andel av bibliotekslånen växte på 1990-talet .....	440
Visioner, åligganden och informationssamhällsstrategi.....	441
<i>Toppen på den utländska listan</i> .....	441
<i>De olika facklitterära genrernas popularitet</i> .....	441
Kabelknuten 1994: informationsnätverken som nyhetsbyråer för fri medborgarverksamhet .....	443
Alla böcker ut på webben? .....	446
Biblioteken skapar nätverk lokalt och elektroniskt .....	447
Infocentret Korona, Glaspalatset och Bibliotek 10 .....	448

### ”Spetsforskningen” – retorik och praktik 450 Helsingfors i centrum för vetenskapsdebatten .....450

Retoriken kring kunskaps- och informationssamhället.....	450	YLE:s Levande arkiv, Filmarkivet och Nationella audiovisuella institutet.....	478
Spetsforskningsenheter inom vetenskapen ...	452	<b>Sanoma Oy kliver ut på världsmarknaden, WSOY kraschar .....</b>	<b>481</b>
Vetenskapliga organisationer.....	453	Jaakko Rauramo och Sanoma Oys metamorfos.....	481
Intressebevakare och tankesmedjor för forskning.....	454	Svenska Bonniers entré ledde till fusion mellan Sanoma och WSOY.....	482
Riksdagen, partierna och forskningen.....	456	SanomaWSOY blir europeisk mediekoncern genom stort företagsköp år 2001.....	484
<b>Metropolens forsknings- och teknologipolitik.....</b>	<b>457</b>	TV-kanaler och undervisningsmaterial. Resterna av WSOY säljs till Bonniers .....	485
Statsrådets principbeslut om strukturellt utvecklande av det offentliga forskningssystemet 2005.....	457	Försäljning av litteratur och ”bokartat innehåll” via olika kanaler.....	489
Koncentrationerna av strategiskt spetskunnande (SHOK) .....	459	<b>Gratis tidningarna ändrade konkurrensupplägget för lokaltidningarna....</b>	<b>490</b>
Statens sektorforskningsinstitut .....	461	Splittring i masskommunikationen under 2000-talets första år .....	490
Helsingfors stads egen forskning: från Statistikkontoret till Faktacentralen .....	463	Tidningarnas upplagor började minska år 1989.....	491
Ahjo och Helsingfors stads övergång till pappersfri ärendehantering 2011 .....	464	Stadsdelstidningar och nya gratis tidningar .....	494
<b>Internet skapar nytt och förnyar gammalt .....</b>	<b>466</b>	I Helsingfors utkommer följande stadsdelstidningar:.....	494
<b>Internet förändrar Helsingfors .....</b>	<b>466</b>	Gratis tidningar i Helsingfors .....	495
Största omvälvningen i informationsförmedling sedan andra världskriget.....	466	Webbtidningarnas genombrott på 2000-talet.....	496
Förändring i internets och televisionens roll i början av 2000-talet .....	467	<b>Förändring i förhållandet mellan statsmakten, staden och högskolorna .....</b>	<b>498</b>
Gränsdragning mellan frihet och övervakning. EU:s laggpaket om elektronisk kommunikation 2008.....	468	<b>Samarbetet mellan Helsingfors stad och Helsingfors universitet .....</b>	<b>498</b>
Wikipedia, bloggar och omvälvning i informationsproduktionen (EY) .....	469	Helsingfors stads internationaliseringsstrategi 1994: utbildning, vetenskap och forskning.....	498
Social media och generationsskillnader (EY) .....	471	Högskoleundervisningen i Helsingfors med omnejd år 2000 .....	500
De i informationshänseende mest besökta webbsidorna, Googles sökmaskins logik.....	473	<b>Bolognaprocessen och den växande internationella dimensionen.....</b>	<b>502</b>
<b>Helsingforsiskt och finländskt minne på webben.....</b>	<b>473</b>	Sorbonnedeklarationen 1998 satte igång en strukturförändring inom högskoleväsendet.....	502
De elektroniska periodiska publikationernas genombrott 2003. ....	473		
Nationellt digitalt bibliotek och Europeana ...	474		
”Större revolution än boktryckarkonsten” .....	475		

Differentiering inom den akademiska yrkeskåren .....	504	Stor medelinsamling och högskolefinansiering.....	515
Institutet för molekylärmedicin i Finland (FIMM) .....	505	<b>Sammandrag</b>	<b>517</b>
Stödtjänster och informationsförsörjning för vetenskapen.....	506	<b>Historiska vändpunkter och påverkare mellan åren 1945 och 2010.....</b>	<b>517</b>
Anslagen för vetenskap inom undervisningsministeriets förvaltningsgren .....	507	<b>Informationens och kunskapens roll i Helsingforsbornas liv.....</b>	<b>519</b>
<b>Högskolornas ekonomiska autonomi .....</b>	<b>507</b>	<b>Paradoxal kontinuitet.....</b>	<b>520</b>
Rektor Eero O. Kasanens initiativ.....	507	<b>Hänvisningar</b>	<b>521</b>
Jääskinens och Rantanens förslag för regeringsprogrammet 2007 .....	509	<b>Källor och litteratur</b>	<b>554</b>
Matti Alahuhta och Aaltouniversitetet .....	512	<b>Personregister</b>	<b>571</b>
Kritik mot högskolereformen .....	514		

## Till läsaren

Vid ett seminarium som ordnades av Helsingfors stads historiekommitté i oktober 2003 gick man in för att få till stånd två parallella volymer: *Kunskapens Helsingfors* och *Kulturens Helsingfors*. Att dra en gräns mellan fakta och fiktion, verklighet och fantasi är givetvis svårt. Jag fick fria händer och tillstånd att forma huvudprinciperna för infallsvinkel och innehåll i *Kunskapens Helsingfors* enligt eget omdöme. Jag bestämde mig för att närma mig det omfattande och intressanta ämnesområdet ur forskningens, undervisningens och informationens perspektiv med särskild betoning på avgörande händelser och tongivande personligheter. I det inledande kapitlet motiverar jag de gränsdragningar jag gjort och presenterar några huvudteman för denna undersökning.

Den största betydelsen för bokens utformning har min uppdragsgivare, Helsingfors stads historiekommitté som leds av professor Matti Klinge, stått för. Jag vill tacka kommitténs ordförande, viceordförande Asta Manninen liksom samtliga medlemmar och experter, framför allt sekreteraren filosofie magister Carl-Magnus Roos, för de nyttiga kommentarer, det stöd och den hjälp de bistått mig med under årens lopp. Ett särskilt tack vill jag rikta till alla dem som gett detaljerade kommentarer till bokens manuskript, i vissa fall till flera versioner. Helsingfors stads faktacentral och särskilt Ilkka Niemi, sekreterare för informationstjänsten, har varit till stor hjälp i sammanställandet av tabeller och diagram. Stadsmuseets bildarkiv har beredvilligt stått till tjänst. För intervjuer, materi-

al och kommentarer tackar jag framför allt skolrådet Jyrki Lohi och filosofie doktor Jyrki Larmola, båda med erfarenhet av skolpolitiken i Helsingfors, samt tidigare chefen för skolverket, skolrådet Jouko Kauranne och Helsingfors stads förre informationschef Eero Waronen.

Magistrarna Essi Ylitalo (EY) och Jussi Salonranta (JS) utförde i egenskap av forskningsassistenter ett värdefullt arbete. Avsnitt där deras kontribution varit särskilt stor har försetts med deras initialer. Essi Ylitalo och Tytti Varmavuo-Häikiö har samlat bildmaterial och hjälpt till att finslipa helheten, vilket jag varmt tackar dem för. Förlagsredaktören, filosofie magister Rauno Endén och grafiker Ville Repo har på ett ypperligt sätt lotsat boken till dess slutliga utformning.

Jag har varit delaktig i de händelseförlopp som beskrivs i boken inte bara i min nuvarande roll som historieforskare utan också i egenskap av bl.a. studerande, lärare och förvaltnings tjänsteman vid Helsingfors universitet, som forskare med finansiering från ett antal stiftelser, som styrelsemedlem i olika stiftelser samt som redaktör vid kulturtidskrifter och dagstidningar. Jag har deltagit i utformandet av stadens utbildningspolitik som ledamot av stadsfullmäktige och som utbildningsnämndens ordförande. De här berikande samtidsupplevelserna till trots har jag här givetvis eftersträvat en objektiv historieskrivning och alltså gjort mitt bästa för att underbygga och dokumentera de infallsvinklar och tolkningar jag valt att framföra i denna bok.

Helsingfors den 15 september 2015

Martti Häikiö

# Inledning: Upplysningens, underhållningens och virtualiseringens årtionden

## Helsingfors, huvudstadsregion, metropol

I denna bok, som behandlar kunskapens och informationens historia under årtiondena efter kriget, ställs siktet på tiotals skolor och läroanstalter, forskningsanstalter och media, bibliotek och museer, bokhandlar och förlag. Händelserna beskrivs med utgångspunkt i avgörande tilldragelser och viktiga personligheter inom olika områden. Omvälvningar som präglat de olika decennierna och krafterna bakom dem lyfts fram. Boken är också en personlig tolkning av hur politisk styrning och förändrade värderingar i olika tider påverkat utvecklingen tillsammans med genombrott inom vetenskap och teknologi.

Tidsmässigt tar boken avstamp i efterkrigsårens politiska kulturkonflikt. Då avskedades cheferna för tre ledande kunskapsinstitutioner, rektorn för Helsingfors universitet och direktörerna för skolstyrelsen och Rundradion. Trots den våldsamma politiska turbulensen på ytan förlorade reformivern kampen mot kontinuitet och restauration och de traditionella värdena avgick med seger.

I denna studie granskas de förändringar som utvecklingen inom vetenskap och teknologi inneburit för Helsingfors invånare. Den moderna elektronikens framfart inleddes med uppfinnandet av transistorer och integrerade kretsar, televisionen satte i gång en omvälvning av vardagslivet i hemmen, DNA startade en ny epok inom genetik och medicin, kärnkraften togs i bruk för att producera energi och

raketmotorerna förkortade den tid man måste räkna med för att resa till fjärran länder.

Den brytning i det finländska samhällets värderingar som ägde rum i mitten av 1960-talet förde med sig mera centraliserad planering inom den offentliga sektorn. Den normativa regleringen ökade på många samhällsområden. Tiden gynnade omfattande system och stora enheter såväl inom forskning och undervisning som i fråga om media. Helsingfors universitet och Tekniska högskolan förlorade sin dominerande position i och med statens nya teknologipolitik och grundandet av regionala högskolor. Grundskolan, som baserade sig på tanken om jämlikhet, utmanade Helsingfors mångskiftande skolväsen. I tidningar, tv, radio och bibliotek fick upplysningen ge vika för underhållningen.

1980-talet innebar att man delvis övergav den stränga regleringen och i stället gick in för att upplösa monopolbildningar och öka konkurrensen på många livsområden. Det blev vanligt med utvärdering av verksamheter och resultat. På 1990-talet inleddes den tredje industriella revolutionen, dvs. digitaliseringen. Att skaffa, behandla och sprida information upplevde en total omvälvning då dataöverföringsnäten blev samhällets nya infrastruktur. Digital signalbehandling, datorernas framfart, mikroprocessorernas snabba kapacitetsökning och slutligen internet förändrade radikalt arbetet och vardagen i ämbetsverk, företag och privata hem. I stället för stora, centraliserade system hade man nu tillgång till hemdatorer, smarttelefoner och



andra decentraliserade lösningar för att producera och sprida information.

Helsingfors gränser har i denna bok dragits med generös hand. Immateriellt och intellektuellt kapital går svårigen att hänvisa till ett bestämt avgränsat geografiskt eller administrativt område. De influenser som lett till kunskaps- och bildningsaktiviteten inom de administrativa gränserna för Helsingfors stad är ofta internationella, och även verkningarna är åtminstone riksomfattande. Tekniska högskolan flyttade från Sandviken till Otnäs i Esbo. Sedan blev den en del av Aalto-universitetet, som dessutom består av Konstindustriella högskolan och Helsingin kauppakorkeakoulu. Också de två sistnämnda flyttade till Otnäs, den första från Arabiastranden, den andra från Runebergsgatan. Helsingfors universitet har verksamhetsställen på olika håll i Finland, t.ex. i Lahtis, en stad som hör till huvudstadens pendlingsområde. Yrkehögskolan Metropolia inledde sin verksamhet 2008, då Stadia i Helsingfors och Esbo–Vanda tekniska yrkehögskola slogs samman. Den har 20 verksamhetsställen, bl.a. på Bulevarden, på Stockholmsgatan, i Sofielund och Haga i Helsingfors, i Alberga i Esbo samt i Myrbacka i Vanda.

Även inom skolvärlden är gränserna flexibla. År 2010 studerade 16 838 elever i Helsingfors gymnasier. Av dem kom 24 från annan ort. Icke-helsingforsarnas andel var störst i specialiseringsgymnasierna. Grundskolans elevunderlag var i högre grad lokalt förankrat, och i mitten av 2000-talets första årtionde var det inte längre mer än 3,1 procent av eleverna i Helsingfors grundskolor som bodde utanför Helsingfors gränser. Majoriteten av dem kom till huvudstaden för att gå i privatskolor. I de grundskolor som upprätthölls av Helsingfors stad var andelen elever från andra kommuner endast 0,4 procent.

De olika formerna av elektronisk telekommunikation – telegraf, telefon och radio – var från första början riksomfattande fenomen som ibland nådde till och med bortom riksgränserna. Fjärrsamtalen möjliggjorde kontakt över långa avstånd. En beskrivning av medieutvecklingen i Helsingfors kan omöjligtvis förbise det långvariga monopolbolaget Rundradion, även om dess uppdrag i första hand varit riksomfattande. Man kan jämföra Rundradion med fästningen Sveaborg, som på 1800-talet spelade en stor roll för staden Helsingfors trots att området inte hörde till huvudstaden eller ens till storfurstendömet Finland utan utgjorde en del av det ryska kejsardömet.

Tv-program som producerats i Helsingfors har både till sin natur och spridning i regel varit riksomfattande. Ett exempel på detta var dramaserien *Kotikatu* (Hemgatan) som producerades av TV1 under åren 1995–2012. Dess miljöer var till att börja med förlagda till Högbergsgatan i södra Helsingfors och senare till Berghäll, men någon lokalbeskrivning var det inte fråga om. I och med internet har informationsförmedlingen och även televisionen befriats från geografiska begränsningar, då hela den värld som omfattas av dataöverföringsnät återfinns på datorernas och smarttelefonernas bildskärmar. Också biblioteken i Helsingfors, Esbo, Grankulla och Vanda fungerar tack vare internet som ett enda stort bibliotek (HelMet).

De dagstidningar som kommit ut i Helsingfors har snarare varit riksomfattande än lokala. Till en början samlades likasinnade kring dagstidningarna för att småningom organisera sig och bilda partier, vilkas organ tidningarna sedan blev. Sedermera har kommersiella aspekter kört förbi partiernas intressen. Kvällstidningarna, som har sina redaktioner i Helsingfors, har spritt sig till hela landet.

De helsingforsbaserade mediekoncernerna Sanoma Oyj och Alma Media Oyj fungerar både på ett nationellt och internationellt plan.

Administrativt deltar Helsingfors i många samarbetsstrukturer: huvudstadsregionen (4 kommuner), Helsingforsregionens samarbetsmöte (14 kommuner), Helsingforsregionens trafik HRT (7 kommuner), Helsingforsregionens miljötjänster HRM (4 kommuner), Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt HNS (26 kommuner) samt Nylands förbund (28 kommuner). Som ett nytt inslag finns dessutom planer på en metropolförvaltning.

I Helsingfors sammanfaller den lokala stadshistorian med Finlands historia. Det regionala och det riksomfattande perspektivet – men också det internationella – går in i varandra på ett oskiljaktigt sätt. Den teknologiska utvecklingen har minskat betydelsen av geografiska avstånd och gränser. Det går inte att enbart med siffror beskriva hur bildning byggts upp och vad den kommit att betyda, inte heller kan kunskap avgränsas till ett bestämt område inom kommungränserna. Därför kom titeln för denna studie att innehålla ordet *metropol* i stället för namnet Helsingfors.

### Bildningsliv och informationssamhälle

Ordet *kunskap* i bokens titel är en översättning av det finska ordet *tieto* (kunskap, vetenskap, information, fakta) – ett vitt begrepp som här syftar främst på forskning, undervisning och informationsspridning. En personlig avgränsning är här på sin plats, och författaren har också av sin uppdragsgivare uppmuntrats därtill. Denna studie beskriver de förändringar som Helsingfors gått igenom i fråga om alstring och spridning av kunskap och information – det är alltså inte fråga om en historik av ämbetsverk och begrepp.

Boken visar på betydelsefulla fenomen som t.ex. grundskolans landstigning i Helsingfors, tidsbestämmer vändpunkter som t.ex. verkningarna av internet på olika områden och lyfter fram personer som gått i bräsch för stora förändringar, som t.ex. bildningspolitikern och ministern Jaakko Numminen. Förändringarnas yttre proportioner beskrivs med hjälp av fakta, siffror och ekonomisk statistik. Bara ett fåtal vetenskapsområden, skolor och medier har kunnat lyftas fram för närmare granskning då tyngdpunkten legat på själva förändringarna. Författaren står för prioriteringarna; avgränsningen som helhet framgår av bokens innehållsförteckning.

Utgångspunkten för boken var att arbeta vidare på och utvidga de teman och utvecklingslinjer som beskrivs i boken *Helsingin kaupungin historia* (V:2, 1964) och dess kapitel "Sivistyselämä" (Bildningslivet), som behandlar åren 1918–1945. Författaren, filosofie doktor Ilmari Havu, är känd främst som litteraturhistoriker. Han begränsar sig inte till Helsingfors stads egen organisation utan behandlar också andra institutioner som var verksamma inom stadens område. I det 170-sidiga avsnittet beskrivs högskolor, forskningsinstitut, skolväsendet, barnträdgårdar, museer, arkiv, vetenskapliga samfund, kulturorganisationer, hembygdsföreningar, kulturstiftelser, det fria bildningsarbetet, press och radio, förlagsverksamhet och bokhandlar.

I stället för bildningsliv brukar man numertiden tala om informationssamhälle. Professor Tuula H. Laaksovirta, tidigare chef för riksdagens bibliotek, har i verket *Suomen eduskunta 100 vuotta* (Finlands riksdag 100 år) gestaltat informationssamhällets konkreta innebörd i sin artikel om riksdagens officiella information. I boken tar hon fram synvinklar, idéer och faktorer som är relevanta också för detta sammanhang:

– minnesorganisationer: arkiv, bibliotek, museer

– upplysningsidén som grund för det allmänna biblioteksväsendets uppkomst

– kravet på lagarnas offentlighet, som baserar sig på den svenska tidens offentlighets-tradition

– tanken om den informerade medborgaren – förknippad med den representativa demokratin – och de offentliga institutionernas därmed sammanhängande servicekoncept: ”alla skulle hållas informerade”

– de inbördes sambanden mellan den officiella, politiska och kommersiella informationen bildar en ”känslig och finstämd helhet”

– avståndets minskade betydelse, uppkomsten av ett nytt koncept där informationsspridningen inte är bunden till vare sig tid eller plats.

En bildningshistorisk översikt innehåller nödvändigtvis värdepremisser. I den snellmanska traditionen ingår en stark upplysningsanda: kunskap, skolning och bildning betraktas som samhällsbyggande krafter och som någonting gott i sig själv. Man utgår ofta ifrån att de varit – och även i framtiden kommer att vara – det viktigaste byggstoffet i Finlands och finländarnas överlevnadsberättelse och identitet. Det kan för all del stämma, men den vetenskapliga forskningen strävar efter att beskriva olika fenomen utan värdebundna förhandsattityder och upplysningsnarrativ. Likväl ingår det värderingar också i forskarnas och författarens val av synvinkel. Detta märks tydligt t.ex. i debatten om grundskolan och ett pluralistiskt skolnätverk, något som behandlas längre fram.

En annan utmaning för senare tolkning och forskning är de siffror som anges i samband med olika bildningsprojekt. Universitetens studieplatser, bibliotekens material

och televisionens kanaler har under det senaste halvsekleket ökat våldsamt i antal, men de höga siffrorna betyder inte utan vidare att Helsingforsbornas bildning och välfärd skulle ha ökat. Inte heller berättar antalet skolbyggnader eller mängden studenter någonting direkt om kunskapens innehåll, för att inte tala om dess effekter. Också i fråga om administrativa strukturer gäller det att vara försiktig. Förlagsvärlden har upplevt omvälvningar i fråga om både ägande och organisation, men det säger ingenting om författarnas – eller innehållsproducenternas, som de ibland kallas – budskap eller betydelse.

Denna studie beskriver siffror och strukturer men också substanser och deras förändring: i vad och hur har man forskat och undervisat, om vad och hur man talat och skrivit. En särskild utmaning ligger i att betrakta mänskligt kunskapskapital med utgångspunkt i den teknologi som används för att lagra den. Här kommer vi in på den fundamentala frågeställningen om sambandet mellan ett samhälles kultur och dess materiella grund.

Statistikcentraler i olika länder har alltsedan mitten av 1990-talet utvecklat nya metoder för att beskriva informationssamhället. För Finlands del har resultaten publicerats i bokserien *On the Road to the Finnish Information Society*. Informationssamhällets utveckling är nära förknippad med urbaniseringen och förändringarna i näringsstrukturen. Efter kriget fick ca hälften av den ekonomiskt aktiva befolkningen i Finland sin utkomst från jordbruket. Invånarantalet i Helsingfors och huvudstadsregionen har till en följd av den interna migrationsvågen vuxit kraftigt. De nya yrken som uppkommit har varit starkt informationsrelaterade. År 2011 var servicebranschernas andel rentav 88 procent.

Stadens regionala tillväxt har behandlats grundligt i de övriga delarna av bokserien om

Helsingfors stads historia. I det här sammanhanget räcker det med att konstatera att följande stadsdelar införlivades med Helsingfors år 1946: Drumsö, Hoplax, Haga, Åggelby, Vik/Ladugården, Hertonäs, Brändö, Sandhamn, Botby, Mellungsby, Malm, Staffansby, Skomarkarböle, Domarby, Baggböle, Kårböle och Tali. Folkmängden växte med 50 000 personer och arealen med 25 000 hektar. Nordsjö införlivades med Helsingfors år 1966 och en remsa av det mest välbärgade, sydvästliga Sibbo anslöts till huvudstaden år 2009.

### Regionala samarbetsstrukturer

För att skapa sig en bild av Helsingfors gränser i olika kunskaps- och informationssammanhang är det skäl att förklara vissa ofta förekommande geografiska begrepp. De vittnar också om hur samarbetet i fråga om både struktur och innehåll sträcker sig över de sedvanliga kommungränserna.

*Huvudstadsregionen* är ett begrepp som blev vanligare på 1970-talet. Enligt ett beslut som Helsingfors stadsstyrelse fattade den

5 juni 1978 består huvudstadsregionen av Helsingfors, Esbo, Grankulla och Vanda. I enlighet med beslutet har man använt begreppet huvudstadsregion till exempel i Helsingfors stads statistiska årsböcker som utkommit 1978 eller senare. Det förekom dock i vissa sammanhang redan innan städerna Esbo och Vanda grundades.

*Helsingforsregionens samarbetsmöte* är ett samarbetsorgan för de ledande förtroendepersonerna i fjorton kommuner i Helsingforsregionen. Deltagarna består av huvudstadsregionens städer (Helsingfors, Esbo, Vanda och Grankulla), KUUMA-kommunerna (Träskända, Nurmijärvi, Tusby, Kervo, Mäntsälä och Borgnäs) samt kommungruppen Fyrlingarna (Hyvinge, Kyrkslätt, Vichtis och Sibbo). Samarbetsmötet baserar sig på samarbetsavtalet för kommunerna i huvudstadsregionen som trädde i kraft år 2005. Samarbetsmötet behandlar ärenden av regional betydelse såsom markanvändning, boende, trafik, regional service och gemensam intressebevakning.

*Huvudstadsregionens samarbetsdelegation* (SAD) var ett samarbetsorgan verksamt mel-

Helsingfors metropolområde och huvudstadsregionen. Helsingfors stads faktacentral. HUS årsberättelse 2010.



lan åren 1970 och 2009, med Helsingfors, Vanda, Esbo och Grankulla inbegripna. Ursprungligen gick det under namnet samarbetskommitté och grundades för att idka samarbete på en lång rad olika områden: stadsplanering, bostadsproduktion, anskaffning av områden, byggverksamhet, kommunal teknik, skolning och skolplanering, hälso-, sjuk- och socialvård, trafikplanering, masstransportmedel, vattentillförsel, konstruktion av avloppsrör och reningsverk, slamhantering, avfallsförstöring, anordning av friluft- och rekreationsområden samt energiförsörjning. Trots ambitiösa föresatser fick SAD till en början rykte om sig att vara en umgängesklubb för tjänstemän som inte åstadkom annat än utredningar. Senare koncentrerade sig verksamheten på samarbete kring avfallshantering och trafik. I maj-juni 2009 fattades beslut om att grunda två nya samkommuner: *Helsingforsregionens trafik (HRT)* och *Helsingforsregionens miljö tjänster (HMT)*. Innan HRT och HMT kunde inleda sin verksamhet i början av år 2010 var det nödvändigt att förnya lagstiftningen till de delar som gällde avfallshanteringen och kollektivtrafiken i de berörda kommunerna. I samband med grundandet av de nya samkommunerna avskaffades SAD. Trafikens resultatområde i SAD sammanslogs nu med planerings- och beställningsfunktionerna vid Helsingfors stads trafikverk (HST). SAD hade ansvarat för Esbo och Vanda kollektivtrafik alltsedan 2005. År 2012 bestod medlemskommunerna i HRT av Helsingfors, Esbo, Vanda, Grankulla, Kervo, Kyrkslätt och Sibbo. HST har fortfarande en viktig roll som producent av tjänster inom spårvagns-, metro- och färjetrafik.

*Samkommunen Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt (HNS)* uppstod 1999 och hade 2012 hela 26 medlemskommuner.

HNS grundades för att organisera och producera tjänster inom specialsjukvården i hela Nyland. Samkommunen skapades genom att slå samman de tidigare separata sjukvårdsdistrikten i Helsingfors och Nyland med sjukvårdsområdet Helsingfors universitetscentralsjukhus (HUCS). HNS är uppdelat i fem sjukvårdsområden: HUCS (Helsingfors, Esbo, Vanda, Grankulla, Kyrkslätt, Kervo) samt Hyvinge (Hyvinge, Träskända, Mäntsälä, Nurmijärvi, Tusby), Lojo (Högfors, Lojo, Sjundeå, Vichtis, Nummi-Pusula, Karislojo), Västra Nylands (Hangö, Ingå, Raseborg) och Borgå (Askola, Lappträsk, Lovisa, Borgnäs, Borgå, Sibbo) sjukvårdsdistrikt. HNS är också ett universitetssjukvårdsdistrikt som står för ca en tredjedel av läkar- och tandläkarundervisningen i Finland samt nästan hälften av all hälsovetenskaplig forskning på universitetsnivå.

*Nylands förbund* fick sin början år 1993, då Helsingfors regionplaneförbund, Västra Nylands regionplaneförbund och Nylands landskapsförbund i enlighet med statsrådets beslut slogs samman i samband med en riksomfattande lokalförvaltningsreform. Till en början bestod förbundet av 19 kommuner, men 1994 tillkom kommunerna i Västnyland och 2011 de östnyländska kommunerna. År 2012 var medlemmarna i Nylands förbund således Askola, Borgnäs, Borgå, Esbo, Grankulla, Hangö, Helsingfors, Hyvinge, Högfors, Ingå, Karislojo, Kervo, Kyrkslätt, Lappträsk, Lojo, Lovisa, Mäntsälä, Mörskom, Nummi-Pusula, Nurmijärvi, Pukila, Raseborg, Sibbo, Sjundeå, Träskända, Tusby, Vanda och Vichtis. Största delen av uppgifterna som Nylands förbund axlar styrs av lagen om regional utveckling samt markanvändnings- och bygglagen. Landskapsplanläggning och regionutveckling hör till dess viktigaste uppgifter. Den tidigaste före-

gångaren till Nylands förbund var Nylands landskapsförbund r.f. som grundades 1934 för att värna om hembygdsmedvetenheten. Regionplanering i egentlig mening idkades emellertid först fr.o.m. 1946 av Regionplansförbundet för Helsingfors jämte omnejd (föregångaren till Helsingfors regionplane-förbund). Regionplanförbundets stiftelseurkund undertecknades då av Helsingfors stad, Esbo kommun samt Kervo och Grankulla köpingar. Med hjälp av regionplaneringens olika verktyg ville man få bukt på den vildvuxna bostadsproduktion som hade florerat under återuppbyggnadsperioden och som orsakade huvudbry särskilt i Helsingfors, vars areal år 1946 redan hade femdubblats.

### Tre vändpunkter

Denna bok lyfter fram tre tematiska vändpunkter:

**1. Forskning:** Universitetens ledande ställning i spetsen för den vetenskapliga forskningen försvagades. Förändringen tog sig uttryck dels i en ökning av statliga och privata forskningsinstitut, dels i uppkomsten av yrkeshögskolor. Här behandlas denna utveckling med Helsingfors universitet och Tekniska högskolan i fokus.

**2. Undervisning:** Införandet av grundskolan och tvisten om styrningen av skolorna var till sin natur en helt annorlunda process i Helsingfors än i resten av landet på grund av privatskolornas stora antal och starka ställning i huvudstaden. Här behandlas särskilt debatten om skillnader, bedömning och valfrihet på gymnasialstadiet.

**3. Information:** Bildning och upplysning som utgångspunkter för journalistiken fick vika åt sidan till förmån för ett mera underhållnings- och upplevelseorienterat grepp. I

och med internet har vi stigit in i en ny tidsålder där informationsflödet är gränslöst, decentraliserat och privat.

Bokens huvudkapitel har uppdelats kronologiskt eftersom det är bra att uppfatta den allmänna tidsandans inverkan på bildningens olika områden. Den första av de vändpunkter i fråga om värderingar som ägde rum under årtiondena efter kriget var den brytning som skedde kring mitten av 1960-talet på många områden i samhället. Laaksovirta talar om hur ”det faktabaserade medieparadigmet som dominerades av de politiska partierna” ersattes av ett nytt, ”individuellt och emotionellt paradigm”. Enligt Timo Kilpi, författaren till en 75-årskrönika över kvällstidningen *Ilta-Sanomat*, gjorde ”den underhållningsbaserade samtalsämnesjournalistiken” sitt inträde i kvällspressen år 1963. Under samma årtionde dök televisionen upp i så gott som varje hem i Helsingfors. Denna teknologiska nymodighet var långt ifrån bara en möbel: den innebar en genomgripande förändring i växelverkan mellan människan och världen liksom i Helsingforsbornas identitet. I samma veva förlorade också den kommersiella informationen något av sin upplysningskarakter. ”Den informerade medborgarens” ideal förlorade småningom sin betydelse och inom personjournalismen gick man in för att följa masskonsumenternas önskningsar. En liknande utveckling gjorde sig gällande också inom bildningsidealets urhem, biblioteken.

Samtidigt med den allmänna tyngdpunktsförskjutningen från fakta till ett allt större inslag av underhållning upplevde också den officiella informationen ett uppsving: såväl privata som offentliga samfund satsade alltmer på professionellt producerad information. Riksdagen anställde sin första





Viks forskarpark 2007.  
Foto: Helsingfors  
stadsmuseum.

Kunskapens metropol beskriver talrika skolor och läroanstalt, massmedier och forskningsanstalt, bibliotek, museer, bokhandlar och förlag. Händelser beskrivs utifrån vändpunkter och centrala aktörer inom olika områden. Verket är en personlig tolkning av effekterna av politisk reglering och förändringar i värderingar å ena sidan och av genombrott inom vetenskap och teknik å andra sidan. Tidsmässigt börjar skildringen från efterkrigsårens kulturkamp. 1960-talets värderevolution medförde centraliserad planering och tillväxten av den offentliga sektorns reglering. Inrättandet av regionala högskolor och statens teknologipolitik bröt Helsingfors universitets och Tekniska universitetets dominerande ställning. Grundskolan med jämställdhetstänkande revolutionerade Helsingfors mångsidiga skolsystem. Underhållning började ersätta utbildning inom media och bibliotek. Regleringen följdes av en gradvis avveckling på 1980-talet, upplösning av monopol och ökandet av konkurrenstänkande i livets alla sfärer. I slutet av verket beskrivs digitaliseringens effekter i Helsingfors. Kommunikationsnätverk skapade av dataöverföring, digital signalbehandling, spridningen av datorer och mikroprocessorernas kapacitetsökning samt internet öppnade nya banor för informationsinhämtning, bearbetning och distribution. Ett av teman inom kunskapens historia är även kommungränsernas utsuddning på grund av internet och tätt regionalt samarbete.